A széttört csontú Dózsa

Több lapból és több ciklusból áll Kazinczy Gábor *Dózsa*-sorozata. Mély gondolatokat felhöző, lelkünkben égzengéses vihart támasztó, minden vetületében szuggesztív hatású változatokat rajzolt legújabban a Temesváron élő grafikusművész a legyőzöttség, a megtöretés, a vértanúság, a hitben gyökerezett áldozatvállalás, a történelmi példamutatás témájára. Sűrítetten, áttételes jelzésekben — néhány stilizált elem kifejezően tömör megidézésével, merész összetársítással — utalnak a sötét tónusú „grafikai variációk" Dózsa Györgyék dicsőséges pusztulására, hogy az 1514-es tragédia ürügyén általánosabb érvénnyel szólhassanak a történelmi események összetett — nemegyszer ellentmondásos — dinamikájáról, hogy múltunk és jelenünk nyugtalanító kérdéseire, az emberiség alapvető sorsproblémáira próbáljanak újszerű, eredetiségében is meggyőző választ keresni. Komoly és többsíkú, kiforrott és erősen határozott nyomatékú mondanivaló zsúfolódott ezekben a vegyes technikájú, a szerigráfia és a kőrajz összeházasításából született levonatokban. A tüzes vasabroncs-koronával halálra kínzott hős parasztvezér és karóba húzott névtelen harcosoknak megrendítő példájára, hitet acélozó mártiromságára hivatkozva tiltakozik Kazinczy Gábor az elnyomás, a jogfosztottság és a kizsákmányolás, az embert meggyalázó kegyetlenség és a terror minden neme és fajtája ellen. A legféktelenebb erőszak, az állativá aljasult indulat, a pusztítás legtökéletesebb gépezete sem zúzhatja szét teljesen — hirdetik Kazinczy Gábor komor atmoszférájuk ellenére is bizakodást kifejező grafikái — a szabadság, az emberi boldogulás, az igazabb élet titokzatos magvait, amelyek a legmostohább viszonyok közepette is, a felégetett, letarolt földeken, a nyirkos pincék mélyén is kihajtottak, levelet bontottak. A költővel vallja, hogy születnek új Dózsa Györgyök, „amíg e Földgolyón ember él szegényen, elnyomottan, elvadítottan, éhezve, megalázva és megszomorítottan, szelleméből-kifosztottan ..." Az elmúlt tíz évben, miután tanulmányait a kolozsvári főiskolán befejezve Temesvárra visszatért, sokszor és sokféleképpen megrajzolta már az 1514-es parasztforradalom mindenre elszánt hőseit, a felkelés drámai pillanatait, sorsdöntő helyzeteit, évszázadokon átvilágító, jelképpé magasztosult motívumait. A Dózsa-ábrázolások rendkívül gazdag hagyományaira támaszkodva, az előremutató értékeket, az elért eredményeket alkotó szellemben kamatoztatva, s kitartóan keresve az újítás, a továbblépés útjait alakította ki Kazinczy Gábor a maga korszerű Dózsa-képét s azt az öntörvényű szimbólumrendszert, azt az erőteljesen tagolt, tiszta formanyelvet, amely művészetét meghatározó módon egyéniti. Nem járunk, gondolom, messze az igazságtól, amikor egyértelműen leszögezzük: Kazinczy Gábor művészi pályájának eddigi ívét, kibontakozásának, gyors iramú fejlődésének jól kirajzolódó irányvonalát elsősorban Dózsa-víziói mérföldkövezték ki, tagolták viszonylag könnyen elhatárolható, jellegzetes szakaszokra. Régebbi és újabb Dózsa-rajzait egymás mellé állítva, összevetve, nagyobb távon követhetjük nyomon és ténylegesen részletekbe menően elemezhetjük a grafikai formanyelv letisztulásának, egyszerűsödésének összetett folyamatát, amely a valósághoz közvetlenebbül kötődő ábrázolásmódtól az elvontabb képszerkezetekig, a mértani alakzatokból szerveződő térkonstrukcióig vezetett. Korábbi grafikáin, még ha csak határozott körvonalú fekete foltok gyanánt is, elmaradhatatlanul jelen vannak az emberi alakok, a korra, az adott eseményekre utaló tárgyelemek, s félreérthetetlen jelsorok sugallják, magyarázzák a megidézett jelenetek, szituációk konkrét „történetét", elsődleges mondanivalóját, legfrissebb munkáin azonban — újkeletű Dózsa-ciklusának monumentális lapjai hitelesen tanúsítják ezt — már csak néhány kifejező, a drámai feszültséget meghatványozó, a kompozíció mélyebb rétegeibe bevilágító anatómiai utalás idézi az emberi valóságot, tiszta plasztikájú térszerkezeteit ugyanis végsőkig leegyszerűsített, lényegükre tömörített s általában síkba merevített formákból építi meg. A kimetszett arcrészletek, a megereszkedett végtagok, az elszakadt érkötegek, a megfeketült oldalbordák, még ha esetlegesnek, odavetettnek tűnik is jelenlétük egyik vagy másik kompozícióban, meghatározott funkciót, sokrétű és összetett szerepet töltenek be Kazinczy Gábor grafikáin: humanizálják a zárt mértani formációkat, eszmei-érzelmi töltéssel telítik a bonyolult térviszonylatokat megjelenítő, az asszociációk láncreakcióját elindító szerkezeteket.

Kazinczy Gábor tartós ragaszkodása, erős kötődése a Dózsa-témához minden bizonnyal több eredőből fakad. Ebben az összefüggésben rendkívüli jelentőséget kap többek között az a tény, hogy a fiatal grafikus a tüzes trónus városában született és nevelkedett, s immár több mint egy évtizede Temesváron fejt ki igen sokirányú és gazdagon gyümölcsöző művészi tevékenységet. Székely Dózsa György kivégzésének helyén emlékmű áll, amely előtt nem haladhatott s nem járhat el közömbösen, érzéketlenül egy olyan széles érdeklődésű, a hagyományokhoz vonzódó, a múltat és a jelent az elkötelezettek felelősségével vállaló, az emberiség sorskérdéseivel viaskodó művészember, amilyennek Kazinczy Gábort is tudjuk és ismerjük. Serkentőleg hathattak alkotói fantáziájára a helyi képzőművészeti tradíciók is, amelyben ugyancsak mély gyökerei vannak a Dózsa-idézésnek. Bánlaki Szőnyi István és Ferch Ferenc hatalmas tablóinak, Szobotka András és Orgonás András nagy lendületű szobrainak, Kóra-Korber Nándor mozgósító rajzainak ismerete „emberközelbe" hozta, közvetlen élményévé avatta az elszánt parasztvezér alakját. akinek meg nem égett forradalmas szelleme az egykor Kis-Temes partjáról lobbant villamos fénnyel a négy égtáj s az idő végtelenje felé. A legmélyebb s a legkomolyabb ösztönzést azonban, kétséget kizáróan, Derkovits Gyulától kapta: a nagy előd tizenegy levonatból álló Dózsa-ciklusa követendő példaként, nyugtalanító, a téma továbbgondolására, újraértelmezésére indukáló teljesítményként magasodott előtte... A felsorolt s a még számba vehető tényezők hatása ellenben egészen minimálisra csökkent volna, ha nem a harc, az újat-teremtés, az elszánt küzdelem lenne Kazinczy Gábor művészi alkatának, grafikusi magatartásának alapvető jegye, legfőbb motívuma. A szókapcsolat eredeti s általánosabb jelentésében is ízig-vérig *harcos grafika* az övé. A nagy társadalmi mozgalmak, a történelem sodrását felerősítő szabadságharcok eseményei, jelszavai és szimbólumai alkotják Kazinczy Gábor témavilágának központi tartóvázát, s ezzel összhangban plasztikai univerzumának legfőbb tartalmi és formai elemeit is azokból szűrte ki. Kompozícióiban domináns szerep jut a mozgósító gondolatnak s a küzdés, az áldozatvállalás, a helytállás kifejező jelképeinek... Több sorozatban állított immár emléket a munkásmozgalom hőseinek, a kommunista harcosoknak is. Több munkáján az 1877-es román függetlenségi háború eseményeit idézte fel megrázó hitelességgel s mellbevágóan korszerű eszközökkel.

A konstruktív expresszionizmusnak kötelezte el magát Kazinczy Gábor. Dózsa-sorozatának legfrissebb lapjai is ennek a sokfajta törekvést egyesítő irányzatnak a jegyében születtek. A képpé lényegített gondolatok szigorú logikáján, a kifejezés tömörségén, keresetlen egyszerűségén, a tömbszerű foltok tektonikus rendjén, az ezüstszürke lapok fémes csillogásán, a hatásos jelsorokká stilizálódott tárgyelemeken, a zárt térkonstrukciókká rendeződött geometriai alakzatokon egyaránt megérezni a keménységet, a határozottságot, a kristályszilárdságot. A börtöncellák hideg köveinek, a bitófák, a gyötrő kalodák, a kihegyezett karók, a merev vaspántok, a Krisztus-szögek, megfeketült csontok erőteljes plasztikai motívumokká egyszerűsített, kifejező térformákká sűrített vetületeiből szerkesztette meg lényegében Kazinczy Gábor újabb Dózsa-ciklusának hatásos, nemcsak méreteikben, hanem minden részletükben, minden elemükben monumentális lapjait, tiszta plasztikájú kompozícióit. Az egymást takaró, metsző vagy az egymáshoz szervesen kötődő síkok, az ezüstös fényű mértani idomok, masszívvá töményült sötét foltok s a ziláltabb vonalkötegek, a fölbukkanó anatómiai elemek, a torzószerű formák, az áttételes tárgyi utalások igazán expresszív együtteseket alkotnak. Az egyes lapok között pedig szorosak, közvetlenek a tartalmi és formai megfelelések: magas hőfokon fejezik ki a művész harmóniaszerretetét, az ember legyőzhetetlenségébe, a haladás feltartóztathatatlanságába vetett hitét. Dózsáék mártíromságának ábrázolásába a temesvári grafikusművész komoly történelmi és filozófiai tanulságokat sűrített. Kazinczy Gábor Dózsát idéző „grafikai emlékművét" minden szempontból számottevő, jelentős alkotásnak tartjuk. Érdeklődéssel várjuk a téma újabb feldolgozásait, a sorozat újabb ciklusait.

Kazinczy Gábor: Megkínzatás

SZEKERNYÉS JÁNOS

Lakatos István levelesládája

I. Műsorgondok

Állandó jellegű filharmonikus zenekar hiányában az első világháború után Kolozsvár zenei életében egyre fontosabb szerepet kezdett játszani a kamarazene. A város akkori hangversenyéletébe két fiatal muzsikus, Lakatos István és Pongrácz Ádám is bekapcsolódott. Műsorukra a hegedű- és zongorairodalom jelentős alkotásait tűzték. Rezik Károly közreműködésével időnként klasszikus, romantikus szerzők, valamint a nemzeti iskolák képviselőinek *trióiból* is előadtak. Ilyen előzmények után jött létre a *Lakatos-kvartett* (Lakatos István — Benedek Ernő — Holló Endre — Mestitz János, illetőleg Lakatos — Schul György — Holló és Eichner Andor összeállításban), mely a két világháború között nemcsak ismert kamarazeneműveket népszerűsített, hanem ritkán hallható munkák megszólaltatására is vállalkozott — néha éppenséggel országos bemutatóként. Műsoruk felölelte a műfaj fejlődésének fontosabb állomásait a XVIII. századtól a jelenkorig. Alkalomadtán a vonósnégyest második brácsával vagy zongorával kibővítve *kvintetté* alakították, s ezzel a zeneirodalom újabb területét vonták be működési körükbe (a kvintett összetétele: Lakatos — Schul — Holló — Eichner, második mélyhegedűs Schönberger Kálmán, a zongoránál pedig felváltva szerepelt Ruzitskáné Raczek Klára, Keppichné Molnár Irma, Tatár Ferenc és Lám Béla). Egyik-másik hangversenyüket a neves zenetudós, Seprődi János is megtisztelte műsorismertetésével vagy beszámolójával (1920—21).

Az együttes műsorpolitikájában egyaránt érvényesült a hagyományos irodalom népszerűsítése s az új, modern alkotások felkarolása. A kortárs zenével való állandó kapcsolatot csak részben tudta biztosítani a korabeli hazai kottaanyag. Modern művek beszerzése még századunk negyedik évtizedében is elég nagy gondot okozott. Az együttes vezetője tehát azt a megoldást választotta, hogy levélben fordult azokhoz a zeneszerzőkhöz, akiktől kamarazeneműveket remélt kapni. Az 1920-tól kezdődően érkező válaszok már a levelesládában sorakoznak fel. A legtöbb ilyen levél 1931—32-ben érkezett különböző javaslatokkal, mű- és fényképmelléklettel. E sorozatban érintett s részben bemutatásra kerülő harmadfél száz levélnek kis híján harmadát képezi ez az anyag. A levelesláda tartalmának egészen kis hányada került eddig nyilvánosság elé, a levelek döntő többsége ismeretlen. Nyilvánosságnak szánt részleteikkel nemcsak zenetörténeti — általában: művelődéstörténeti — ismereteink gyarapodhatnak, hanem közelebb kerülhetünk a levélírók emberi-művészi egyéniségéhez, jelleméhez; műveik, munkáik nyomán kialakított képünk árnyaltabbá, sokrétűbbé válhat.

Mielőtt átadnók a szót a levélíróknak, néhány megjegyzéssel tartozunk: A cikksorozat csak elhunytaktól származó levélrészleteket tartalmaz. Lemondunk néhány olyan formai részletről (pl. címzés, megszólítás, feladó pontos feltüntetése, a szokásos udvariassági elköszönés, aláírás stb.), mely az olvasók nagyobb részét aligha érdekli. Elhagytuk a kimondottan személyi, családi vonatkozásokat. Eltekintettünk az időrendtől, ehelyett tartalom vagy levélírók szerint csoportosítjuk a sorozat egyes részeit. A levelek keltezése mindig az idézetek végén, zárójelben található.

1. Francia zeneszerzők levelei

Ezek után lapozzunk bele az első csomagba. *Francia* alkotók keresik fel Lakatos Istvánt, a kvartett primáriusát egykori Malom, illetőleg Mikó utcai lakásán.

Elsőként *Vincent d'Indy* (1851—1931) köszöni meg a személye és művészete iránt tanúsított érdeklődést: *„Nagyon boldog és végtelenül hálás vagyok azért, hogy hangversenyeiken teljes műsor keretébe illesztik be [kamarazene] műveimet."* (Párizs, 1921. márc. 9.)

D'Indy után évtizednyi szünettel jelentkezik újabb francia levélíró *Paul Dukas* (1865—1935) személyében: *„Válaszolva az Ön szeretetre méltó javaslatára, zongoraműveim közül az egyik Szonátámat és Rameau-témára írt változataimat ajánlhatom. Ezek talán megfelelnek céljainak. E két mű előadására — különösen a Szonátáéra — elsőrangú előadó vállalkozhat; ez utóbbinak időtartama 3/4 óra..."* (Párizs, 1931. jan. 5.)

Az előbbi, kissé hűvösen udvarias sorokhoz viszonyítva, nagyon készségesnek mutatkozik *Cécile Carbonel-Chaminade* (1857—1944): mindjárt három hegedű-zongora darabot ajánl. Emellett, *„ha kívánja* — írja —, *postázhatom második Trió-mat, melyet Franciaországban gyakran játszanak. Ez talán megvan Önnek, hiszen régóta jelent meg nyomtatásban, én magam is játszottam Bukarestben Carmen Sylva királynő előtt"* (Tamaris, 1931. márc. 30.). A következő leveléből arról értesülünk, hogy fennebb jelzett Trióját futárral küldte el, a vonós hangszerek szólamába beírt sostenuto-jelzésekkel. *„Az ilyen javaslatok a zenében igen kötöttek, ennek ellenére gyakran megfeledkezünk róluk. Mégis életre kell kelteni minden futamot, még ha azonosak is..."* (Tamaris, 1931. ápr. 10.).

Gustave Samazeuilh (1877—1967) elsősorban vonósnégyest ajánl: *„Kvartettem fiatalkori alkotás; 1900 előtt írtam. Franciaországban kedvezően fogadták és külföldön is gyakran játsszák. A partitúra tartalmazta jelzések elengedőek az előadáshoz, — a többit Önnek és munkatársainak művészi izlésére bízom. Legyen szabad javasolnom Önnek jövőre hegedűre és zongorára írt Szonátámat, a postázott, kissé régi árjegyzék tartalmazta korábbi darabokat."* (Párizs, 1931. ápr. 14.)

Közvetlen a hangja *Joseph Guy-Ropartz*-nak (1864—1955): *„Igen meghatott figyelmes szándékuk [...] Nagyon boldog lennék, ha harmadik Vonósnégyesemet (g-moll), vagy hegedűre, gordonkára és zongorára írott Triómat (a-moll) választanák [...] Boldog vagyok, hogy harmadik Vonósnégyesemet választották a romániai bemutatóra; ezt a művet még nem játszották soha. [...] Azt hiszem, a partitúrában található metronomjelzések pontosak. Ezek természetesen csak kiindulópontok, hiszen sok mozgás- és érzésbeli árnyalatot nem lehet érzékeltetni, így ezek megoldása az előadók következetes fogékonyságára marad. [...] Talán legnehezebben kidolgozható az első tétel, a hangzások különböző jellege miatt. Az a fontos, hogy a fő dallamvonalat mindig kidomborítsák."* (Lanloup, 1931. máj. 11., ill. 28.)

Maurice Ravel (1875—1937) kiadójával, a Durand-céggel írat néhány udvarias sort, a kért műről azonban nem is tesz említést (Párizs, 1931. ápr. 25.). *Arthur Honegger* (1892—1955) titkára révén javasolja Vonósnégyesének, esetleg hegedű-zongora, brácsa-zongora, vagy gordonka-zongora Szonátájának előadását (Párizs, 1932. febr. 26.). *Henri Rabaud* (1873—1949) éppen ellenkezőleg, tisztelettel küldi kvartettjét — az egyes tételek metronomjelzéseinek kiegészítésével (Párizs, 1931. máj. 2.).

Jean Jules Roger-Ducasse (1873—1954) két vonósnégyest ajánl, ezek közül az egyikben zongorát is alkalmaz. *„Ez utóbbi könnyebb a vonósnégyesnél, melyet 23 évvel ezelőtt (1909-ben) írtam, tehát a szerző ifjúkorát képviseli. Sem egyik, sem másik előadására vonatkozólag nincs kiegészítő valóm. Elképzeléseimet eléggé hiven tükrözik a bejegyzések."* (Párizs, 1932. febr. 3.)

Jacques Ibert (1890—1967) nem kevesebb, mint kilenc olyan művét javasolja, melyekben többnyire fúvósok szerepelnek (fúvós kvartettek, -kvintett, szvit, szonatina, fúvós kísérettel ellátott gordonkaverseny [!] s Divertimentója). A kolozsváriak választása az utolsóra esett (Párizs, 1932. febr. 9., 22.).

A francia szerzők közül leghosszadalmasabban, legrészletesebben *Albert Roussel* (1869-1937) ír: *„Legújabb, 1929-ben készült s e műfajba sorolható munkám Trió fuvolára, mélyhegedűre és gordonkára (op. 40). Elizabeth Coolidge úrnő rendelte, s múlt év októberében a chicagói Zenei Ünnepségen, majd különböző európai városokban hangzott el [...] Háromtételes [...] időtartama hozzávetőleg 18 perc. Úgy gondolom, ez a művem érdekelhetné Önöket leginkább, ezt mutathatnák be a romániai közönségnek. Írtam egy másik Triót is hegedűre, gordonkára és zongorára; ez egyike korai munkáimnak (1903). Talán ismerik, hiszen sokszor elhangzott. [....]Amennyiben az Önök Társasága rendelkezik a fúvós hangszerek teljes reszlegével, nagyon örvendenék, ha megismernék fuvolára, oboára, klarinétra, fagottra, kürtre és zongorára írt Divertisment-omat (op. 6, 1906) [...] Jóllehet több mint 25 esztendeje írtam, egyike marad legjellegzetesebb műveimnek. Írtam még egy Szerenádot fuvolára, hegedűre, mélyhegedűre, gordonkára és hárfára (op. 30, 1925), valamint két Szonátát zongorára és hegedűre. Ez utóbbiakat az Önök nagy hegedűse, Enescu már ismertté tette Romániában. [...] Amennyiben lesz szives tudomásomra hozni, hogy melyik művet választják, újból írok, s jelzem az előadáshoz szükséges valamennyi útbaigazítást."* (Párizs, 1931. máj. 10.) Két héttel később valóban megérkezik az utasítások, helyesbítések egész sorát tartalmazó második levél: *„Szives soraiból örömmel értesültem arról, hogy önök hegedűre, gordonkára és zongorára írott Triómat szándékoznak játszani. [...] Nagyon szívesen írtam meg az Ön által kivánt s e mű előadásával kapcsolatos valamenynyi kiegészítő felvilágosításom. [...] Örvendek, hogy Önök már játszották egyik Hegedű-szonátámat és érdekesnek találták."* (Párizs, 1931. máj. 27.).

Közli:

BENKŐ ANDRÁS

és nem is várja szálloda őket! (Nem tudom eldönteni, hogy ezt sajnálkozva vagy fölényesen jegyeztem-e meg.)

Azt indítványozom, hogy gyorsan járjuk végig a fesztivál palotáját is. Csak az tetszik, amit a színészszoba ajtaja fölött látok: *Comédiens.* Franciául ti. a színész komédiás és nem „művész"... L. szemében látom a kérdést, hogy sok időt akarok-e még a fesztiválra pazarolni. (Lelkesen gyűlöli.) Véletlenül meghallom, hogy Ermanno Olmi (aki később a nagydíjat nyerte el a Sarunak vágott fával) nincs itt. Úgy látszik, nem akart „nyüzsögni".

Fél tíz felé a paradicsomi kis szobában vagyunk... Borotválkozás, zuhanyozás, teás uzsonna... És alszunk, alszunk Európa egyik legszebb öblében, a pálmafákat, palotákat, sétáló hölgyeket és urakat feledve. Jó délutánig.

Más az élet egy jó szundi után! No, beszéljünk most már a gardien úrral, hátha tud valamit a barátainkról. De kerüljünk a Croisette felé, ráérünk, nézzük meg a délutáni felhajtást is. A fesztivál bejáratánál most rendőrök sétálnak, várják a hírességeket. Két lépés után a keresett családfőbe botlunk.

Hitetlenkedve néz ránk: — Mit csináltok itt? Miért nem jöttetek hozzánk? Éjfélig vártunk reátok... — Mondom, hogy miért. — Te szerencsétlen, miért nem csengettél be a házfelügyelőhöz? Nála van az új címünk, telefonunk... Az a lakás túl zajos volt, otthagytuk.

És erőszakoskodik, hogy mondjam vissza a szállodát.

Csüggedten felelek: — Nem bírom, ha rám kiabálnak...

L. is a pártomra áll, megegyezünk, maradunk. Azt mondja a barátom, hogy nincs pléhpofám — ami hiba.

Oké. Be a kocsiba. Angolos kis löncs, hogy kibírjuk vacsoráig (mert ez a komoly étkezés), azután kirándulni megyünk Saint-Paulba. Mondom, estefelé azért nézzünk el a fesztiválhoz is. A francia háziasszony csaknem ingerülten leint: — Mit akar ott látni? Úgy érkeznek sorra, mint egy falusi esküvőre... — Elhallgatok.

De érdemes is hallgatni, mert Provence belsejében járunk. Látom egy irányítótáblán, hogy Vallauris 2 km... De mi tovább hajtunk, a szememet már megigézte a kis hegyi telep — falu? városka? — fehér ragyogása. Erdős dombok között kígyózik az út, majd meredeken felkap. Nem emberi lakóhely ez, hanem kőből rakott fecskefészek. A kocsit persze le kell tenni. A középkori házak butikokkal vannak kibélelve, de nem ez a fontos, hanem a gondozott állapotuk — ebből bizony tanulhatnának a spanyolok, de még az olaszok is. Egy teraszról megbámuljuk Provence kecses szépségét.

Később egy rusztikusnak tetsző szálloda, vagyis inkább fogadó. — Azt hiszem, Franciaország egyik legdrágább szállodája — hallom a könyörtelen felvilágosítást. Fás, pados udvara van, ennek egyik része kerthelyiség. Egy asztalnál kövér, esetlen nő iszogat valamit egy nagy pohárból — Nézd már meg!

Nehezen ismerek rá a kövér nőre: Simone Signoret: *Bon Dieu!*

Értsünk szót: tudom, hogy ez a rendkívüli asszony, akit a század egyik legnagyobb filmszínésznőjének tartok, akinek a parázsszeme most is ég a Thérèse Raquin-ben vagy a Hely a tetőn-ben, nem fogja látni ezeket a sorokat. Ha franciául írnék, nem merném elmondani, hogy ez a váratlan találkozás elrontotta az estémet, hiába traktáltak jó vacsorával. Láttam már legutóbb mint testes parasztasszonyt... Meglepett, de hát az film volt. Most pedig itt ült a borospohár előtt, lenge nyári ruhában... Bár ne vette volna föl.

Üzenet ez a színésznőknek? Nem. Minden nőnek, de férfiaknak is, 1978-ban.

Eljött ismét az este Cannesban, fesztivál nélkül.

Bukarest, szeptember.